

GORAN REM

A The Smiths zenekar és Morrissey

SZENTIMENTÁLIS PSZICHODELIÁJA A SZENTIMENTÁLIS PSZICHOLOGIA ÉS A SZEDIMENTÁLIS PSZICHODELIA KÖZÖTT*

A fenti cím „noise”-át, illetve a jelen írás címét magyarázó szándék a The Smiths együttes azonos című albumának hangvilágával keveredik. Nem ezt a lemezt hallottam tőlük először. Darko Jeković*, a zenei pop újságok kiváló tudósítója szerint a debütáló hangzásuk különlegessége igen szokatlan a kellemes, sikeres színrelépéshez és az 1983-84-es évek elvárásaihoz képest.

Világos, először a *Hatful OF Hollow* című anyagot hallottam, és „iszonyúan” bepörögtem. A Smithsről folyó beszélgetés teljes druklja közepette rábukkantam a Poletben*** egy figyelemreméltó szövegre.

1. Gyöngéd mozgékony-ság

„Mostmár biztosra” tudom, hogy a Smiths első lemeze áll a legközelebb a SZENTIMENTÁLIS PSZICHODELIÁNAK nevezett „noise-kísérletezéshez”. Sokat tettem e címke hitelesítéséért, intermedialis kicsúszásokról írva háromszor használtam fel a „gyöngéd mozgékony-ság” szövegkörnyezetében.

Félreértés ne essék, míg a „noise-kísérletezésről” írok, csak a „zaj” számlájára dzsókerolok, amely bizonyos fokig a mostani szöveg címének háromszoros javításában is megjelenik. Valójában ez azon írások nyomdai „közbeavatkozásának” története, amelyek – felemlegetve a Smithséket, Maleš****, Both Strausst***** – megpróbálták körülírni a saját olvasói mozgásterüket, de a „nyomdai szerkesztés” átalakította őket. A szentimentális pszichodelia kétszer is megtapasztalta a reinterpretációt, amit e szöveg címében a „között”

* Darko Jeković – zene- és médiakritikus, az eszéki *Heroína*, majd a *Heroína Nova* folyóiratok alapítója.

*** Polet – ifjúsági lap ('70-es, '80-as években még 100 000 példányban jelent meg), a háromoldalas irodalmi blokkját Branko Čegec szerkeszti.

**** Branko Maleš – a horvát „posztmodern” költészet első nemzedékének egyik meghatározó alakja. Néhány versét magyarra is lefordították.

***** Both Strauss – német-osztrák író a 80-as évek elejéről. Jelentősebb műve: *A fenyegetés elmélete* (regény). 1987-ben az Újvidéki Színház feldolgozza a *Nagy és kicsi* című darabját, de a közönség érdektelensége miatt mindössze csak ötször adják elő. Műveit „szürreális trillerizmus”, humor és könnyedség jellemzi.

szócscsa választ ketté. Egyszer a *Quorum* nyomdája írt a szentimentális pszichodeliáról, ugyanakkor valamivel korábban a *Letopis Matice Srpske* nyomtatta ki a 'szentimentális pszichológia'-t. Visszatekintve, ezek a nyomdai hibák felhasználhatók – noha véletlen esetek a leírni próbált címkézés lehetséges kritikájához. Mi módon?

Úgy, hogy a „rosszul hangzó” címke, a szentimentális pszichológia értelme hasonlít kb. a „nemdohányzó Smithsek” gúnyolódásra, amit „nyilvánvaló” gyengeségnek titulálnak.

2. Érthetőség és kimerültség, az intenzitás hiánya

Valószínűleg Morrisseyék vallomásszerű, „leegyszerűsített”, érthető szövegeire gondolnak. Attól tartok, nem figyelnek fel a kimerültség szentimentalitására. Már a „betűs szöveg” szintjén ügyetlenség észre nem venni bizonyos kijelentések egyszerűségét. Érthetőség és kimerültség. Azt hiszem, sejthető kontúrokat tapogattam ki a lebegő gyengeség jelenségének magyarázatához. A mozgás kimerültsége mostanság nem homályosítja el az individuum egyéniesített tekintetét. Ez a tekintet tele van „elvégezhetetlen”^{*} intenzitással, mégis folyamatosan történik^{**}, az egyirányú koncentráció erőtlenségével – lebeg. Állandó, gyengéd, lankadt, hiányzó intenzitású, folytatólagos. A szenvedés utáni állapot elmozdított intimitása. A gyötrellem helyett a kimerültség állapota hat. Változatlan állapot ez, amely rávezet az áramló, lebegő belátásokra, az egyszerű állapotok, események valóban furcsán kiélelt képeire. Szokatlanul kiélelt egyszerűség.

3. Kristályosan megszürkült tér

Természetesen már régóta elvettem a szentimentális pszichológia fogalmát, ráhangoltam a The Smiths zenei darabjaira s elsősorban Morrissey interpretációs „kutatásaira”. A másik „véletlen” címke – szedimentális pszichodelia –, még ha Kaić Nagy Szótárát nem is vesszük figyelembe, tényleg túlzás. „Mélységi” szándékosságot tulajdonít a Smiths számoknak, ami fölösleges, s csak a „mély értelemről” szóló kiöregedett, szokványos írásokra jellemző. Az egyszerű hétköznapiok termeiben túl sok a megszürkült tér, a „megbilincselte fény!”

* A horvát eredetiben itt a szerző által alkotott „szemantikai játék”-kal találkozunk: „izvršno realizirati”, ami magyarul (szó szerint) a következőt „jelenti”: elvégezve realizálni. Emellett az *izvršno* hangalakja hasonlít az *izvršno* szóra, ami kiválót jelent. Ez nem adható vissza magyarul.

** izvedbi – magyarul szintén lefordíthatatlan szójáték. Szó szerinti „jelentése”: előadódás. Egyszerre utal az előadásra és ennek folyamatára.

4. A melankolikusság speedje

A *The Queen is Dead* és a *The World Won't Listen* végre meghozták a *There is a light that never goes out*-ot, s így a *Hatful* alapján megismert Smithsék kiváló „slágert” nyomtak fel a listákra, a dúdolhatóan melankolizált *Heaven Knows I'm Miserable Now*-t.

Ezzel megérintettem az előttem levő quorumos, Julia Kristevával kapcsolatos kérdést, és az elméletíró nő melankoliáról szóló szövegét. Azon tűnődöm, milyen irányba indulhatna a további, „lacanizált” írás, ahol Kristevával meg Smithsékkel közösen megemlíteném a „poént” – a depresszió (szupsztitutív intenzitásával) könnyedén kitalált egyszerűség.

5. A lebegés íveinek sebessége

A *Strangeways, Here We Come*, a kazacsokizált *A Rush And Push And The Land Is Ours*, tökélyre viszik a lebegően, hullámozóan kioldódó ritmizáltságot. Morrissey vokalizációi talán legélesebb ellentétbe helyezik e számokat a szerzemények instrumentális tartalmának kiélezett metalizációjával szemben. Függetlenül attól, hogy a felerősített „döngölés” a *The Queen Is Dead*en szintúgy hallható, az instrumentalitás keményebb hangzása itt jelentősen stimulálódik a technocitás sajátos tisztaságával. Ennek köszönhetően jut kifejezésre hirtelen megszakításokkal a hihetetlen, vokális mozgékonyság, amely hangzásbeli intenzitást indukál, majd hamar „elmosódik”. Szólhatok még az ismétlődő ívek sebességéről a „lebegés” említett vokális struktúrájában.

6. Finom punk besötétítés

Morrissey önálló albuma, a *Viva Hate* furcsa anyag. Hangjának kontrasztos viszonyait – az instrumentalitással szemben –, sporadikus, riffes metalizációkkal újítja meg. A kiszínezett produkció ismételten megközelíti a *Psychocandy* és *Darklands* egyik részének szentimentális, illetve sötét hangzását. Főlölesleges most vitába bocsátkozni Jesusék sikereiről a *Darklands*en, mert ugyanúgy érdekes Morrisseyék finom besötétülése a homály/sötétség „elismert” képviselőinek eszközeivel. Ez nem annyira szokatlan, ha Smithsüket live változatban is ismerjük. Sajnos nem hallgattam a vinil feljegyzést, de láttam a videót. Teljességgel impresszionált az anyag. „Nojzikus” erővel – tipikus punkolással rácaffolt a san remói, reális indikativitású „bűn” minden kétségére.

7. Csúszva

Becsúszva a hiányzó intenzitás s a „furcsa nézni a szokatlant” kiélesedő tendenciája közzé, elnyújtott gyengédséggel, szomorúboldogan, Morrissey kiváló énekével a puha sötétség, gyönyörű, alternatív tereit nyújtja nekünk. Nem biztonságosat, hanem biztonságosabbat.

SONIC YOUTH*

1.

Kicsinyeim, tudjátok mit,
növekedjetek a kegyetlen asztaliteniszekben,
tüzeljétek a szerelmet a meghosszabított backhand edényekben
(ahol előzőleg kifőztétek a cintányérok tünt
nyomait)
ugyanis
kődösödjetek az elhangzó átmenetekben
kopogjatok be hozzám
reggel

szinuszos reggellel enyelegni,
vallomásszerűen és ellazulva. Szokatlanul normálisan,
olvassátok
a hatásos erőket, utánozzátok a tévésorozatok elnyújtottan filmes,
sárgás zenészeit.
Váljatok technikámmá.

Si! Sss! Sss! Waaake up!:

Azt hitte,
a kölykei vagyunk,
pedig nagyobbak voltunk az utálatosan melankolikus por
perfekt állapotainál.

Sötéten és mellékesen megjegyezve
kiválasztottuk a fényes könyveket. Vakítóakat,

* i.m. 183-184.

romlottan vibráló, pinkelt neonokat. Bing-ping!
végül a peremfélénk
és cinkegyéni Christine suttog

2.

Láthatóak vagyunk,
keresztül-kasul, filmesen át- és átmásoltak,
titokzatosan felszínesek,
akárhogy is legyen –
agresszíven adjuk elő előben magunkat. Néha a szélén
élvezünk, felizgatott, kéklő Dekádokban, közben
a kihűlt, lopakodó
billentyűkkel, a longitudinális, sárgás zenészek
remegő, szedres
zselét kóstolgatnak.

Nincs törékeny plasztik labda. Nehezen nyúlik
a lelassított
nyom. Elrugaszkodva beszívják
a felengedett
terem parkettái. Puhán formálódik a meleg, meleg,
lassú, rózsaszínű
massza,
precíz habos leírásokkal,
s messziről kémleli
a porhanyós zenei napot. A levegős mozgás ércesen
tölti, hizlalja,
áthatja a ramones-os, duzzadó textúrát – a várakozás
kényszere, e szomorú
doors-esemény,
a megfeszült hidak tonálisában, eljátszva, metszőn.

Amikor ilyen sonic-osan és boldog fiatalon
esünk szét,
a víz áramlatai
túl gyorsak,
s csak csillogunk. Láthatatlanul. Sárga fix villódzás.

O' CAVE*

1.

Amikor DD megkért arra, hogy vegyem fel egy hatvan perces kazettára Nick Cave „válogatott dalait”, akkor első reakcióm az volt, hogy hirtelen, rövid időre kiugrok egyenesen az ablakon. Majd cigarettára gyújtottam, fotelbe ültem és megnyugodva elgondolkodtam az egésztől. Az idő múlása, az értelemé a..., s hogy a „kiugrani egyenesen...” már eleve valami-féle idézet, amely Štulić Saváról, mint locusról szóló megfigyeléseiből származik... beszív-tam a füstöt... miféle Sava szupsztituálható pl. a Drávával... kifújtam a füstöt – s eszembe jutott!

Pontosan ilyen látvány: egy strófa eléneklése – mélyen letűdözni a füstöt – másik két strófa eléneklése – a füst erőteljes kiengedése, éppen ez az, amiről Cave énekelt nekem Ljubljánában!

Nem tudom, miért fontos ennyire ez a kép számomra. Nem tudom, miért fordulok hozzá visszatekintéseimben, újra felidézve Delimir kritikáját a rock koncertek atextualitásáról. Titok.

Nemsokára valahogy elégedett lettem, talán azért, mert arra gondoltam, míg elkészítem a kazettát, magam számára is megalkotom Cave portréját. És elkezdtem dolgozni, a szalagra először a *Boys next door* meg a *Death by drowning* nyomát vettem fel... és... újra le-álltam, visszaemlékezve egy másik hasonló portréra... Johnny képére, meg Stan vele kapcsolatos problémáira. Rendben, O'Cave (ahogy Mile mondaná), Nick nem fog a szobámba jönni, de DD elCinkel** Davidnek, aki tudja, hogy minden kép, bárkiről is legyen szó, a mi képünk, ez pedig túlságosan is unalmas infó azokról a történetekről, amelyek az utánzásról, az ábrázolásról, a bemutatásról s az írás elnevezését érintő összes korrekció kétségte-len erőtlenségéről prédikálnak.

2.

S Nick megérkezett,
majd durván távozott
az elhangzó dobzavarokban,
tele fenyegetéssel,
jeges szerelemmel.

Senki sem bírt vele!
Senki!

* i.m. 185-186.

** elCinkel - utalás David Albahari: *Cink* című regényére.

3.

És semmit!

4.

„Senki soha!”

Orcsik Roland fordítása

Goran Rem 1958-ban született Slavonski Brodban. A gimnáziumot Vinkovciban végezte el, Eszéken és Zágrábban kroatistikát tanult. Több folyóirat szerkesztője volt. Jelenleg kroatistikát tanít Eszéken. Művei: *Ženitva* (1979), *Jesenji metak* (1985), *Post ili past* (1985), *Agregacija slova* (1985). Elméleti munkái: *Poetika brisanih navodnika* (1988), *Zadovoljština u tekstu* (1990). 1986-ban publikálja a *Sonic Youth* című vers-plakátját. 1994-ben jelenik meg a *Čitati Hrvatsku* háborús prózakötete. A fordítás alapjául szolgált: *Zadovoljština u tekstu*. Biblioteka Quorum, Zagreb, 1989, 179-182.